

سیدالرضا علم

دانشگاه باقر العلوم (علیه السلام)

دانشکده معارف، فلسفه و کلام اسلامی

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

رشته: مدرسی معارف اسلامی

عنوان:

بررسی رابطه سینما و اخلاق از منظر اسلامی

(مورد مطالعه: سینمای بعد از انقلاب اسلامی ایران)

استاد راهنما:

دکتر سید حسین شرف‌الدین

استاد مشاور:

حجه الاسلام و المسلمین سید حمید میرخندان

نگارش:

محمد هادی مهدی‌یار

دی ۱۳۹۰

تقدیم به:

ساحت مقدس حضرت فاطمه معصومه (سلام الله علیها)

روح پر فتوح امام راحل (ره)

و شهدای اسلام

سپاسگذاری...

سپاس خداوند حکیم را که با لطف بی‌کران خود آدمی را زیور عقل آراست و آن را مشعل هدایت به سوی خود قرار داد.

در آغاز وظیفه خود می‌دانم از زحمات بی‌دریغ استاد راهنمای خود، جناب آقای دکتر سید حسین شرفالدین صمیمانه تشکر و قدردانی کنم که قطعاً بدون راهنمایی‌های ارزنده ایشان، این مجموعه به انجام نمی‌رسید.

از جناب حجه الاسلام و المسلمین سید حمید میرخندان که زحمت مطالعه و مشاوره این پایان نامه را تقبل فرمودند و در آماده‌سازی این مجموعه به نحو احسن اینجانب را مورد راهنمایی قرار دادند، نیز کمال امتنان را دارم.

چکیده:

در دنیای امروز میزان اهمیت، تاثیر گذاری و جذابیت رسانه‌ها به خصوص سینما بر کسی پوشیده نیست. غالب کشورها و ایدئولوژی‌های جهان در تلاشند تا مفاهیم مورد پذیرش خویش را از طریق رسانه‌های جمعی به گوش جهانیان برسانند. در نگاه اول جامعه اسلامی نیز باید از این ظرفیت فوق‌العاده برای ترویج اخلاق حسنه اسلامی استفاده نماید. اما سؤال این است که آیا ابزارهای مدرنی چون سینما پیام‌های اخلاقی را بدون هیچ دخل و تصرفی به مخاطب خویش منتقل می‌کنند؟ یا این رسانه‌ها به دلیل خواص ذاتی خود، قابلیت انتقال مفاهیم اخلاقی را نداشته و اصولاً با اخلاق اسلامی قابل جمع نیستند؟ که در این صورت استفاده از آنها برای ترویج اسلام، تاثیری معکوس برجای خواهد گذاشت. این پایان نامه برای جواب به این سؤال در قدم اول را روش کتابخانه‌ای به تعریف اخلاق اسلامی از دیدگاه علمای شیعه (و بیشتر ناظر به آراء حضرت آیه‌الله مصباح یزدی) پرداخته است. در این دیدگاه همه رفتارها و ملکات انسانی که قابل مدح و ذم باشند و دارای صبغه ارزشی، خواه مربوط به رابطه انسان‌ها با یکدیگر، یا رابطه انسان با خدا، یا رابطه انسان با خود و یا حتی رابطه انسان با طبیعت، در حوزه اخلاق قرار می‌گیرند؛ که اگر در مسیر کمال‌نهایی انسان که همان فلاح و رستگاری است قرار داشته باشند، اخلاقی و الا غیر اخلاقی محسوب می‌گردند. در این دیدگاه اخلاق هم در تعیین مصداق هدف‌نهایی و ملاک ارزش گذاری و هم در مقام تشخیص و تعیین افعال ارزشمند و ضد ارزش به شدت نیازمند اعتقادات و دستورات دین است. در گام بعد، پس از تعریف ذات سینما و ماهیت تکنولوژیکی آن (عمدتاً ناظر به آرای شهید آوینی)، دیدگاه‌های مربوط به رابطه دین و رسانه حول سه نظریه «ذات‌گرایانه»، «ابزارانگاران» و «اقتضاء‌گرایانه» بحث گردیده و نهایتاً دیدگاه اقتضاء‌گرایانه به عنوان نظریه‌ای که قائل به تعامل میان اخلاق و سینما است مورد تایید قرار می‌گیرد. اما در فصل بعد، سه فیلم سینمایی «اخراجی‌ها ۳»، «سگ کشی» و «عروس» (پرفروش‌ترین فیلم‌های سال‌های ۱۳۸۹، ۱۳۷۹، ۱۳۶۹ به عنوان نمونه‌هایی از فیلم‌های سینمایی بعد از انقلاب) با ترکیبی از برخی روش‌های کیفی و با رویکردی اخلاقی مورد نقد و بررسی قرار گرفته، تا علاوه بر اثبات امکان تعامل اخلاق و رسانه، الگویی نو برای عیارسنجی و تولید فیلم‌های سینمایی با نگاه اخلاقی ارائه داده باشد.

کلمات کلیدی: اخلاق، سینما، هنر تکنولوژیک، ماهیت سینما، ذات‌گرایانه، ابزارگرایانه، اقتضا‌گرایانه

فهرست مطالب

فصل اول: کلیات تحقیق

۱. بیان مسأله ۲
- ۲: سوالات (اصلی و فرعی) تحقیق : ۳
- ۲-۱- سوال اصلی: ۳
- ۲-۲- سوالات فرعی: ۳
- ۳- اهمیت و فایده آن ۴
- ۳-۱- فواید علمی: ۴
- ۳-۲- فواید عملی: ۴
- ۴- اهداف تحقیق : ۵
- ۵- پیشینه تحقیق ۵
- ۶- فرضیه های تحقیق : ۶
- ۷- پیش فرض های تحقیق : ۶
- ۸- روش انجام تحقیق : ۷
- ۹- جامعه آماری و تعداد نمونه ها و روش نمونه گیری ۸

فصل دوم: مفهوم شناسی اخلاق اسلامی

- ۱ - تعاریف ۱۰
- ۱-۱- تعریف لغوی اخلاق ۱۰
- ۲-۱- تعریف اصطلاحی اخلاق: ۱۱
- ۳-۱- تعریف علم اخلاق ۱۲
- ۴-۱- تعریف فلسفه اخلاق ۱۳
- ۲- اصول موضوعه در علم اخلاق ۱۴

- ۱-۲- انسان موجودی مختار است ۱۴
- ۲-۲- انسان دارای مطلوب نهایی است ۱۴
- ۱-۲-۲- هدف نهایی از دیدگاه قرآن ۱۵
- ۲-۲-۲- چیستی کمال ۱۶
- ۳-۲- تاثیر تلاش انسان در وصول به هدف ۱۷
- ۳- واقع گرایی در مفاهیم اخلاقی ۱۷
- ۱-۳- اقسام سه گانه مفاهیم کلی ۱۷
- ۱-۱-۳- مفاهیم ماهوی ۱۸
- ۲-۱-۳- مفاهیم منطقی ۱۸
- ۳-۱-۳- مفاهیم فلسفی ۱۹
- ۲-۳- موضوع جملات اخلاقی ۱۹
- ۳-۳- محمول جملات اخلاقی ۲۰
- ۴-۳- ریشهٔ اختلاف های اخلاقی ۲۲
- ۵-۳- انشایی یا اخباری بودن جملات اخلاقی ۲۳
- ۱-۵-۳- تبیین حقیقت جملات اخلاقی در مکاتب مختلف ۲۴
- ۲-۵-۳- نظریه صحیح در باب انشاء یا اخبار ۲۵
- ۳-۵-۳- فایدهٔ به کار گیری جملات انشایی اخلاقی ۲۷
- ۶-۳- بررسی نظریه نسبت اخلاقی ۲۸
- ۱-۶-۳- نسبت گرایی توصیفی ۲۸
- ۲-۶-۳- نسبت گرایی فرااخلاقی ۲۹
- ۳-۶-۳- نسبت گرایی هنجاری ۲۹
- ۷-۳- مطلق گرایی: ۳۰
- ۱-۷-۳- نظریه مختار ۳۱

- ۴- عناصر ارزش اخلاقی..... ۳۳
- ۴-۱- مطلوبیت..... ۳۳
- ۴-۲- اختیار..... ۳۳
- ۴-۳- مطلوبیت انسانی..... ۳۴
- ۴-۴- انتخاب آگاهانه و خردمندانه..... ۳۵
- ۴-۵- نیت و انگیزه..... ۳۵
- ۴-۶- نکته ای در مورد مفاهیم و اوصاف اخلاقی..... ۳۷
- ۵- مسئولیت اخلاقی..... ۳۷
- ۵-۱- تعریف مسئولیت اخلاقی..... ۳۸
- ۵-۲- شرایط مسئولیت اخلاقی..... ۳۹
- ۵-۲-۱- آگاهی (علم) یا امکان تحصیل آن:..... ۳۹
- ۵-۲-۲- قدرت یا امکان تحصیل آن:..... ۳۹
- ۵-۲-۳- آزادی و اختیار..... ۳۹
- ۵-۳- انواع مسئولیت اخلاقی..... ۳۹
- ۵-۳-۱- در برابر خدا..... ۳۹
- ۵-۳-۲- در برابر خود..... ۴۰
- ۵-۳-۳- در برابر دیگران..... ۴۰
- ۵-۳-۴- در برابر سایر موجودات..... ۴۱
- ۶- رابطه فقه و اخلاق..... ۴۱
- ۷- رابطه حقوق و اخلاق..... ۴۲
- ۷-۱- تفاوت حقوق و اخلاق..... ۴۲
- ۷-۲- رابطه حقوق و اخلاق..... ۴۳

- ۸- رابطه دین و اخلاق..... ۴۵
- ۸-۱- مقدمه ۴۵
- ۸-۲- بررسی چند دیدگاه ۴۵
- ۸-۲-۱- تباین ۴۵
- ۸-۲-۲- اتحاد ۴۶
- ۸-۲-۳- نظریه تعامل ۴۶
- ۸-۳- نیازمندی‌های دین به اخلاق: ۴۶
- ۸-۳-۱- اخلاق و خدشناسی ۴۶
- ۸-۳-۲- اخلاق و خداپرستی ۴۷
- ۸-۳-۳- اخلاق و هدف دین ۴۷
- ۸-۳-۴- اخلاق و تبلیغ دین ۴۷
- ۸-۴- وابستگی‌های اخلاق به دین ۴۸
- ۸-۴-۱- تعیین ارزشهای اخلاقی ۴۸
- ۸-۴-۲- تعیین هدف ارزشهای اخلاقی ۴۹
- ۸-۴-۳- ضمانت اجرایی ارزش های اخلاقی ۵۰
- ۸-۵- تبیین دیدگاه مورد قبول: ۵۰

فصل سوم: نسبت ماهیت تکنولوژیکی سینما با اخلاق اسلامی

- مقدمه..... ۵۴
- ۱- اهمیت اخلاق و لزوم شناخت از ماهیت سینما در کلام شهید آوینی..... ۵۶
- ۲- تعریف ماهیت سینما از نگاه آوینی..... ۵۸
- ۳- نسبت سینما به عنوان محصول فن آوری عصر مدرن با اخلاق..... ۵۹
- ۳-۱- نظریات موجود ۶۰

- ۳-۱-۱- نظریه ابزاری یا ابزارانگاری..... ۶۰
- ۳-۱-۲- نظریه ذات‌گرایانه..... ۶۱
- ۳-۱-۳- نظریه اقتضا یا اقتضاگرایانه..... ۶۱
- ۳-۲- بسط نظریه ذات‌گرایان و دلایل آنها..... ۶۲
- ۳-۲-۱- هایدیگر، زوال اصالت انسان در اثر انقلاب تکنولوژیک..... ۶۲
- ۳-۲-۲- مک لوهان. رسانه‌ها محصول فرایند جدایی دین از جامعه..... ۶۴
- ۳-۲-۳- پستمن. تنافی ماهیت سرگرم‌کنندگی تلویزیون با دین..... ۶۴
- ۳-۲-۴- آوینی. وحدت و کلیت تمدن غرب..... ۶۵
- ۳-۲-۴-۱- اصالت جنبه حیوانی انسان در نگاه غرب..... ۶۶
- ۳-۲-۴-۲- اصالت روش و ابزار از خصوصیات ذاتی فرهنگ غرب..... ۶۷
- ۳-۲-۴-۳- مانع‌الجمع بودن «فرهنگ صنعتی شدن» با دیگر فرهنگ‌ها..... ۶۸
- ۳-۲-۴-۴- پیوند ذاتی ظرف و مظهر در سینما..... ۶۹
- ۳-۲-۴-۵- تایید ادعای مک لوهان در همسانی پیام و وسیله..... ۷۰
- ۳-۲-۴-۶- لزوم گریز از غایات و نظامات تکنوکراسی..... ۷۱
- ۳-۲-۵- تکنولوژی زاینده‌آزمندی انسان..... ۷۲
- ۳-۳- مخالفان نظریه ذات‌گرایانه و دلایل آنها..... ۷۲
- ۳-۳-۱- پارادوکس عدم تفکیک تکنیک از معنا و لزوم آن در آثار آوینی..... ۷۳
- ۳-۳-۲- دفاع از نظریه ترقی تاریخ در آثار حکیمان اسلامی..... ۷۴
- ۳-۳-۳- مخدوش بودن نگاه کل‌نگر به غرب..... ۷۶
- ۳-۳-۴- تکنولوژی محصول فطرت الهی نه مادی‌گرایی..... ۷۷
- ۳-۳-۵- نگاه تک‌بعدی و تکیه بر تجارب غربی در نظریه ذات‌گرایانه..... ۷۸
- ۳-۳-۶- لزوم تحلیل تعامل رسانه و دین در چارچوب پارادایم پساسکولار با رویکردی فرهنگ‌گرا..... ۷۸
- ۳-۳-۷- شگوفایی مجدد دین در جهان مدرنیته..... ۷۹

- ۸۰-۳-۳-۸- عدم تعارض نو گرایی با دین در آرای امام خمینی (ره).....
- ۸۱-۳-۳-۹- امکان تبلیغ دین از طریق رسانه در رهنمودهای مقام معظم رهبری (دام ظلّه).....
- ۸۳-۳-۳-۱۰- مولانا. نظریه همگرایی
 ۸۳-۳-۳-۱۰-۱- انطباق زیرساخت‌ها و نهادهای سنتی با فناوری‌های نوین در نظریه همگرایی.....
- ۸۴-۳-۳-۱۰-۲- مشروعیت بخشی دین به رسانه در ایران
 ۸۴-۳-۳-۱۰-۳- عدم امکان تفکیک علم و صنعت و تکنولوژی از مفاهیم دینی
 ۸۶-۴- نتیجه گیری.....

فصل چهارم: بررسی اخلاقی سه فیلم سینمایی بعد از انقلاب

- ۹۰ مقدمه
- ۹۳ ۱- بررسی فیلم سینمایی «عروس» با نگاه اخلاقی.....
- ۹۳ ۱-۱- خلاصه داستان.....
- ۹۶ ۲-۱- اعمال اخلاقی فیلم.....
- ۹۶ ۱-۲-۱- خوشرفتاری و حسن خلق.....
- ۹۸ ۱-۲-۱- ۱- نگاه اخلاقی :.....
- ۹۹ ۲-۲-۱- غیرت:.....
- ۹۹ ۱-۲-۲-۱- نگاه اخلاقی:.....
- ۱۰۰ ۳-۲-۱- توبه و پشیمانی.....
- ۱۰۱ ۱-۳-۲-۱- نگاه اخلاقی:.....
- ۱۰۲ ۴-۲-۱- ارشاد و راهنمایی دیگران.....
- ۱۰۴ ۱-۴-۲-۱- نگاه اخلاقی:.....
- ۱۰۵ ۵-۲-۱- رازداری.....
- ۱۰۵ ۱-۵-۲-۱- نگاه اخلاقی:.....
- ۱۰۶ ۶-۲-۱- عدم رضایت به فرار از صحنه تصادف و نپي از آن.....

- ۱-۶-۲-۱- نگاه اخلاقی: ۱۰۶
- ۱-۲-۷- تلاش برای کمک به فرد مصدوم ۱۰۷
- ۱-۷-۲-۱- نگاه اخلاقی: ۱۰۷
- ۳-۱- اعمال غیر اخلاقی فیلم ۱۰۸
- ۱-۳-۱- محبت مال دنیا ۱۰۸
- ۱-۱-۳-۱- نگاه اخلاقی: ۱۰۹
- ۲-۳-۱- کسب از راه حرام ۱۱۰
- ۱-۲-۳-۱- نگاه اخلاقی: ۱۱۱
- ۳-۳-۱- لودگی و مسخرگی ۱۱۲
- ۱-۳-۳-۱- نگاه اخلاقی: ۱۱۳
- ۴-۳-۱- فرار از صحنه تصادف ۱۱۵
- ۱-۴-۳-۱- نگاه اخلاقی: ۱۱۵
- ۵-۳-۱- بد اخلاقی و غضب ۱۱۵
- ۱-۵-۳-۱- نگاه اخلاقی: ۱۱۹
- ۶-۳-۱- بددهنی و فحاشی ۱۲۱
- ۱-۶-۳-۱- نگاه اخلاقی: ۱۲۳
- ۷-۳-۱- توجیه گناهان خود ۱۲۳
- ۱-۷-۳-۱- نگاه اخلاقی: ۱۲۴
- ۸-۳-۱- فرار از دست شوهر ۱۲۵
- ۱-۸-۳-۱- نگاه اخلاقی: ۱۲۵
- ۹-۳-۱- بیتفاوتی نسبت به اعمال اطرافیان ۱۲۶
- ۱-۹-۳-۱- نگاه اخلاقی: ۱۲۷
- ۱۰-۳-۱- بی توجهی نسبت به اصلاح اطرافیان ۱۲۷
- ۱-۱۰-۳-۱- نگاه اخلاقی: ۱۲۸

- ۱-۳-۱۱- ترسویی و بزدلی ۱۲۹
- ۱-۳-۱۱-۱- نگاه اخلاقی: ۱۲۹
- ۱-۳-۱۲- به تصویر کشیدن بانوان فراتر از محدوده شرعی (مربوط به سازندگان فیلم)..... ۱۲۹
- ۱-۳-۱۲-۱- نگاه اخلاقی: ۱۳۰
- ۱-۴- برداشتی کلی از مضمون فیلم و نقد اخلاقی آن ۱۳۱
- ۱-۵- نتیجه‌گیری نهایی ۱۳۲
- ۲- بررسی فیلم سینمایی «سگ کشی» با نگاه اخلاقی..... ۱۳۴
- ۱-۲- خلاصه داستان ۱۳۵
- ۲-۲- اعمال اخلاقی فیلم ۱۴۰
- ۲-۲-۱- خوش خلقی ۱۴۰
- ۲-۲-۱-۱- نگاه اخلاقی: ۱۴۰
- ۲-۲-۲- پشتکار ۱۴۱
- ۲-۲-۲-۱- نگاه اخلاقی: ۱۴۱
- ۲-۲-۳- شجاعت ۱۴۲
- ۲-۲-۳-۱- نگاه اخلاقی: ۱۴۲
- ۲-۲-۴- عفو و بخشش ۱۴۳
- ۲-۲-۴-۱- نگاه اخلاقی: ۱۴۳
- ۲-۲-۵- عفت و پاکدامنی ۱۴۴
- ۲-۲-۵-۱- نگاه اخلاقی: ۱۴۵
- ۲-۲-۶- کمک و اعانت به دیگران ۱۴۵
- ۲-۲-۶-۱- نگاه اخلاقی: ۱۴۶
- ۲-۲-۷- وفای به عهد ۱۴۶
- ۲-۲-۷-۱- نگاه اخلاقی: ۱۴۷

- ۱۴۷..... ۳-۲- اعمال غیر اخلاقی فیلم
- ۱۴۷..... ۱-۳-۲- ارائه مفاهیم جنسی خلاف عفت (مربوط به سازندگان فیلم)
- ۱۵۰..... ۱-۱-۳-۲- نگاه اخلاقی:
- ۱۵۱..... ۲-۳-۲- دروغ گویی
- ۱۵۳..... ۱-۲-۳-۲- نگاه اخلاقی:
- ۱۵۴..... ۳-۳-۲- سیاه نمایی (مربوط به سازندگان فیلم)
- ۱۵۶..... ۱-۳-۳-۲- نگاه اخلاقی:
- ۱۵۶..... ۴-۳-۲- کلاه برداری و دغل بازی
- ۱۵۷..... ۱-۴-۳-۲- نگاه اخلاقی:
- ۱۵۸..... ۵-۳-۲- قتل نفس یا تصمیم بر آن
- ۱۵۹..... ۱-۵-۳-۲- نگاه اخلاقی:
- ۱۵۹..... ۶-۳-۲- تجسس و استراق سمع
- ۱۶۰..... ۱-۶-۳-۲- نگاه اخلاقی:
- ۱۶۱..... ۷-۳-۲- بد دهنی و فحاشی
- ۱۶۲..... ۱-۷-۳-۲- نگاه اخلاقی:
- ۱۶۲..... ۸-۳-۲- استعمال دخانیات
- ۱۶۲..... ۱-۸-۳-۲- نگاه اخلاقی:
- ۱۶۳..... ۹-۳-۲- ضرب و شتم و اضرار به ناحق
- ۱۶۳..... ۱-۹-۳-۲- نگاه اخلاقی:
- ۱۶۴..... ۴-۲- پیام کلی فیلم و نقد اخلاقی آن:
- ۱۶۶..... ۵-۲- نتیجه گیری نهایی:
- ۱۶۷..... ۳- بررسی فیلم سینمایی «خراجی‌ها ۳» با نگاه اخلاقی
- ۱۶۸..... ۱-۳- خلاصه فیلم

- ۱۷۰..... ۲-۳- اعمال اخلاقی فیلم
- ۱۷۰..... ۱-۲-۳- بیان حق
- ۱۷۱..... ۱-۱-۲-۳- نگاه اخلاقی:
- ۱۷۲..... ۲-۲-۳- راهنمایی و ارشاد
- ۱۷۳..... ۱-۲-۲-۳- نگاه اخلاقی:
- ۱۷۳..... ۳-۲-۳- قدردانی (از رزمندگان، جانبازان، شهدا و...)
- ۱۷۵..... ۱-۳-۲-۳- نگاه اخلاقی:
- ۱۷۶..... ۳-۳- اعمال غیر اخلاقی فیلم
- ۱۷۶..... ۱-۳-۳- دروغ گویی
- ۱۷۸..... ۱-۱-۳-۳- نگاه اخلاقی:
- ۱۷۸..... ۲-۳-۳- دادن القاب زشت به دیگران و تمسخر
- ۱۸۲..... ۱-۲-۳-۳- نگاه اخلاقی:
- ۱۸۲..... ۳-۳-۳- دو رویی و دغل بازی
- ۱۸۴..... ۱-۳-۳-۳- نگاه اخلاقی:
- ۱۸۴..... ۴-۳-۳- لودگی و مسخره بازی
- ۱۸۵..... ۱-۴-۳-۳- نگاه اخلاقی:
- ۱۸۵..... ۵-۳-۳- ارائه مفاهیم جنسی خلاف عفت
- ۱۹۲..... ۱-۵-۳-۳- نگاه اخلاقی:
- ۱۹۲..... ۶-۳-۳- تظاهر و خود نمایی
- ۱۹۲..... ۱-۶-۳-۳- نگاه اخلاقی:
- ۱۹۳..... ۷-۳-۳- دزدی
- ۱۹۳..... ۱-۷-۳-۳- نگاه اخلاقی:
- ۱۹۴..... ۸-۳-۳- جانب داری از اشخاص به طمع پول
- ۱۹۵..... ۱-۸-۳-۳- نگاه اخلاقی:

- ۱۹۵..... ۳-۳-۹- بد دهنی و فحاشی
- ۱۹۶..... ۳-۳-۹- نگاه اخلاقی:
- ۱۹۷..... ۳-۴- برداشتی کلی از مضمون فیلم و نقد اخلاقی آن
- ۱۹۹..... ۳-۵- نتیجه گیری نهایی

فصل پنجم: نتیجه گیری

- ۲۰۳..... ۱- نتیجه گیری
- ۲۰۶..... ۲- چشم انداز و پیشنهاد
- ۲۰۸..... فهرست منابع

فصل اول:

کلیات تحقیق

۱. بیان مسأله

می‌دانیم که دین مبین اسلام برای تمامی ابعاد نظری و عملی انسان در راه سعادت دنیوی و اخروی برنامه‌ها و الگوهایی را ارائه کرده است. اما مسلماً عمده آنچه که در منابع اسلامی به ارمغان آمده، مطالبی کلی و قواعدی فراگیر است که تطبیق آنها بر مصادیق و سنجش موارد ابتلا به وسیله آن معیارهای کلی، بر عهده علمای دین و اهل تحقیق می‌باشد. در این میان صرف تطبیق دستورات فقهی به عنوان حداقل باید ها (واجبات) و نباید‌ها (محرمات) در جامعه، هرچند که اولین و مهم‌ترین قدم است، اما پایان کار نیست و تا جامعه‌ای با معیارهای اخلاق اسلامی بنا نگذاریم، از مدینه فاضله الهی خبری نخواهد بود.

بی‌شک در این میان اخلاقی کردن نهادهایی که خود متولی تولید فرهنگ و اخلاق در جامعه هستند، از اوجب واجبات است. در عصر امروز که عصر ارتباطات نام گرفته است، رسانه به طور عام نقش غیر قابل انکاری در انتشار فرهنگ مورد نظر صاحبان خود در جامعه ایفا می‌نماید و سینما به طور خاص از جذابیت و اهمیتی فوق العاده برخوردار است؛ از عوامل شدت تاثیر و جذابیت سینما این است که بسیاری از هنرهای رایج مانند تئاتر، موسیقی، عکاسی، فیلم برداری، تدوین، نورپردازی، صداپردازی، گریم، طراحی لباس، یارانه و... به طور همزمان در ساخت یک اثر سینمایی به کار گرفته می‌شوند و ده‌ها هنرمند نتیجه ماه‌ها زحمات خود را در قالب یک فیلم سینمایی ارائه می‌کنند و هر کدام مفهوم خاصی را که در پس ذهن دارند به شیوه‌ای هنرمندانه و نامحسوس به خورد مخاطب داده و در زمانی کوتاه او را در معرض بمباران اطلاعاتی و احساسی قرار می‌دهند و عملاً او را جادو می‌کنند. همین امر موجب شده است که دولت مردان از آن به عنوان ابزار ارائه مفاهیم مورد نظر خود در سطح جامعه به خوبی بهره‌گیرند.

اما آیا از این گونه وسایل مدرن امروزی در ترویج اخلاق اسلامی نیز می‌توان استفاده نمود؟ آیا سینما صرفاً ابزاری است که در هر راهی بدون هیچ محدودیتی قابل استفاده است؟ آیا ظروف سینما و تلویزیون، قابلیت پذیرش مضمون مفاهیم دینی و اسلامی را نیز دارند؟ و یا آنگونه که برخی پنداشته‌اند، وسایل ارتباطی تکنولوژیک امروزی به ذات خود دارای اقتضائاتی، منافی با اخلاق اسلامی‌اند؟ از نگاه

آنان سینما با قطع نظر از محتوای فیلمنامه یا تصاویر یا موسیقی های غیر اخلاقی ای که در فیلم به کار گرفته می شود، به دلیل برخی خواص ذاتی قابلیت انتقال مفاهیم دینی را ندارند. اگر منطق این نظریه را بپذیریم تلاش برای استفاده از این رسانه قدرتمند در ارائه و ترویج مفاهیم اخلاقی در جامعه، نه تنها مفید نیست، بلکه نتیجه ای معکوس در بر خواهد داشت و ناگزیر به ورطه غیر اخلاقیات خواهیم افتاد.

پس از تبیین بحث نظری فوق، باید در عمل دید آیا بعد از انقلاب مفاهیم اخلاقی توانسته اند در قالب فیلم سینمایی ارائه شوند یا خیر. اگر نتیجه منفی باشد شاهدی بر ادعای قائلین به امتناع اجتماع اخلاق و سینما خواهد بود و اگر مثبت باشد، گواهی بر رد آن.

در این رساله سعی خواهد شد رابطه سینما و اخلاق، از منظر اسلامی روشن گردد؛ سپس با نقد اخلاقی سه فیلم پرفروش سینمایی بعد از انقلاب، امکان ارائه آموزه های اخلاقی از طریق سینما در عمل سنجیده شود.

۲: سوالات (اصلی و فرعی) تحقیق :

۱-۲- سوال اصلی:

۱. رابطه سینما و اخلاق از منظر اسلامی چیست؟

۲-۲- سوالات فرعی:

۱. اخلاق اسلامی چیست؟
۲. ذات سینما چیست؟
۳. آیا خواص ذاتی سینما با اخلاق در تنافی اند؟
۴. دلایل قائلین به تنافی بین سینما و اخلاق کدام است؟
۵. دلایل مخالفین تنافی سینما و اخلاق چیست؟
۶. فیلم های گزینشی بعد از انقلاب از نظر اخلاق اسلامی چه وضعیتی دارند؟
۷. آیا در عمل اخلاق توانسته است از طریق سینما ترویج شود؟
۸. الگوی مطلوب نقد فیلم های سینمایی با نگاه اخلاقی کدام است؟

۳- اهمیت و فایده آن

۳-۱- فواید علمی:

۱. تعریفی دقیق از مبانی، اهداف، و هنجار های اخلاق اسلامی
۲. مشخص شدن برخی خواص ذاتی سینما
۳. تعریف رابطه اخلاق پویای اسلامی با رسانه های تکنولوژیکی چون سینما
۴. ارائه الگویی برای نقد آثار سینمایی با نگاه اخلاقی

۳-۲- فواید عملی:

به نظر می رسد کمتر کسی بتواند ضرورت پرداخت به این مسئله را انکار کند. در جامعه ای که جوانان آن شبانه روز زیر بمباران تبلیغاتی و تهاجم فرهنگی دشمن قرار دارند و تحت تاثیر ماهواره و اینترنت و بازی های رایانه ای و فیلم های هالیوودی رنگ فرهنگ و باور غربی به خود می گیرند، اگر رسانه های آن جامعه (از جمله سینمای آن) نه تنها به ارائه آموزه های دینی اقدام نکنند، بلکه خود نیز به نوعی مروج همان فرهنگ و باور غربی باشند، نتیجه ای جز انحطاط فرهنگی آن کشور در بر نخواهد داشت. ناگفته پیداست که پرداختن به کارهای پژوهشی و تحقیقی قبل از ورود به هر عرصه ای از اهمیت زیادی برخوردار است که متأسفانه در این زمینه متناسب با سطح نیاز و درجه اهمیت، تا کنون کار پژوهشی درخوری صورت نگرفته است.

بی شک این مسئله از مهم ترین مسائل و بنیادی ترین اصول استفاده از رسانه در ترویج اخلاق می باشد. چرا که اگر ادعای تنافی بین اخلاق و سینما ثابت شود، استفاده از این رسانه ها برای ترویج آن عملاً بازی کردن در زمین شیطان است. تمام سرمایه هایی که در راستای تولیدات مفید و آموزنده دینی هزینه خواهد شد، ناخواسته در راستای برچیدن اخلاق از صحنه جامعه به کار گرفته می شود.

۱. انگیزه دهی برای جلوگیری از مضرات اخلاقی ساخت فیلم هایی با رویکرد به ظاهر اخلاقی (در صورت اثبات تنافی بین اخلاق و سینما)
۲. انگیزه دهی برای جلوگیری از اتلاف سرمایه برای ساخت فیلم هایی با رویکرد به ظاهر اخلاقی (در صورت اثبات تنافی)
۳. برطرف شدن نگرانی های هنرمندان متعهد برای ساخت آثار سینمایی با رویکرد اخلاقی و انگیزه دهی به آنان (در صورت اثبات عدم تنافی)